

jövedelemmel, de nagy lélekkel küzdött a becsületes szegénységgel s aki szellemiekben Dárius módjára szórta a kincseket, anyagiakban egy életen át még annyit sem gyűjthetett, hogy a nyugdíja kiutalásáig eltelt hónapokat megtakarított filléreiből, gond nélkül élhette volna át. Mindig, minden segítséget önérzetesen visszautasított s minden kifünetést elhárított magától. Mikor akadémiai tagságáért üdvözöltük, szerénysége miatt úgy viselkedett, mintha szégyelné magát s lehet, hogy e sorokért, mert akarata ellenére írtam, reám is megharagszik, de kívánjuk, hogy igazságos lelkével még sokáig zúgolódjék s még hosszú éveken át maradjon a szellem birodalmának kalauza, irányítója.

P. Szentmártoni Kálmán.

Blandrata György.

— Halálának 350-ik évfordulójára. —

A XVI. századnak egyik érdekesebb alakja. Kanyaró Ferenc jeles tanárunk és történetírónk szerint: „Négy ország volt hazája; hat uralkodónak kegyével dicsekedett. Holta napjáig kifünetésekben részesítették; mégis feledés kísérte sirjába, melyet finom izléssel ő maga választott ki a fejedelmi főváros, Alba-Iulia közelében.

1515-ben született a Piemonti Saluzzóban, Olaszországban, nemes családból. Orvosi tanulmányait Paviában fejezte be. Kiváló orvosi író lett; bizonyosnak kell vegyük, hogy mint gyakorló-orvos is kiváló volt, mert nem nyerhette volna meg annyi fejedelmi udvarnak a bizalmát. Az udvari élet kifejlesztette benne diplomáciai tehetségét; orvosi és diplomáciai elsőrendű képességei a fejedelmi udvarban nélkülözhetlenné tették.

Előmenetelét az a körülmény segítette elő, hogy Sforza Bona olasz származású lengyel királynő udvarában orvos lett. 1551-ben visszatért Paviába, ahol orvosi gyakorlatot folytatott. Később Felső-Olaszországban találkozott Renatoval, egy híres szentháromságellenes tudóssal. Vele gyakori eszmecsere-t folytatott s valószínű, hogy ez időtől kezdve lett meggyőződéses híve a háromságellenes irányzatnak. A humanizmus eszméi bizonyosan már korábban is áthatották lelkét, de úgy látszik, ettől az időtől kezdve a vallásjavítás kérdését is élete egyik feladatává tette.

A katolikus hitnyomozószerk gyanusnak találta Blandrata működését s üldözöbe vette. Blandrata Genfbe menekült, hol az olasz

reformált egyháznak volt a tagja. Nem teheti, hogy Kálvinnal összeköttetést ne létesítsen s vallás kérdésekben ne folytasson tárgyalást vele. Természetesen ezek a tárgyalások nagyon óvatosan folytak. A Servet máglya-halála elég komoly intő példa volt arra, hogy Kálvinnal nem jó a hitbeli kérdésekben ellentétbe kerülni. Mikor Kálvin a szentháromságról egy hitvallást készített s azt alá kellett mindenkinek írnia, Blandrata is azok közé tartozott, akik nem írták alá a hitvallást és elmenekültek Genf területéről.

Blandrata Lengyelországba menekül, ahol a reformáció ügyének sok és nagy szolgálatot tesz. Úgyes diplomáciai érzékkel vezeti át a reformáció híveit a szentháromságellenes tanokra s Lengyelországban mint reformátor igazi nagy tekintélyre tesz szert. 1563-ban János Zsigmond udvarába udvari orvosnak hívják meg régi összeköttetései alapján, mert, amint tudjuk, János Zsigmond a lengyel királynak unokája volt.

Transylvániában találja meg azután eddigi nyugtalan élete azt a helyet, ahol állandóan letelepült. Új és most már végleges hazájában is a vallásügye iránt is érdeklődik. Dávid Ferencben fölismeri az igazi nagy reformátort, a mélyen gondolkozó lángelmét, az ellenállhatatlan hatású szónokot s barátságot köt vele. Egy ideig Blandrata és Dávid Ferenc együtt dolgoznak a reformáció teljes kifejlesztéséért és megvalósításáért s hogy a fejedelem megnyerése körül Blandratának nagy érdemei vannak, azt bizonyosnak kell vegyük. Blandrata az 1566-ban megalakult unitárius egyháznak egyik lelkes, buzgó munkása s az új egyháznak kétségen kívül hatalmas pártfogója.

A János Zsigmond fejedelem korai halála (1571, márc. 14.) felborította az eddigi állapotokat. Blandrata munkássága külön válik az unitáriusokétól. Az unitáriusok a hitrokon Békes Gáspár mellett foglalnak állást, Blandrata pedig a katolikus Báthory István pártjával tart. Báthory győz, fejedelem lesz s később a felkelő Békés Gáspárt a San-Paul-i csatában leveri s az unitáriusokon véres bosszút áll. Az elkobzott nagymennyiségű unitárius kinccsel pedig Blandrata Lengyelországban előkészíti a lengyel korona megszerzésének módjait Báthory István számára.

Azután az egyházzal szemben csak Báthory Kristóf idejében lép fel Blandrata, még pedig azzal, hogy Dávid Ferencet el akarja téríteni a szerinte „tulzó” álláspontjától. Mikor nem sikerül Dávid Ferencet meggyőzni szépszerivel, akkor föllép vele szemben, mint vádló. Az „ujítás” vádjával el is ítélik s ekkor a megfélemlített papsággal

elfogadtatja az ő hitvallását; Hunyadi Demetert kineveztetti püspököknek s az új püspökökkel egyetértve csakugyan mindent megtesz az unitárius egyház megmaradása érdekében.

Blandrata élete talánynak látszik, de még sem az. Kétségen kívül sokoldalú nagy tehetség volt. A reformáció kérdései érdekelték, hitbéli meggyőződéséért üldözést szenvedett a katolikusoktól és Kálvin Jánostól is. Azonban nem tartozott azok közé, akik a kereszténység nagy eszméinek annyira a mélyére tudtak volna hatolni, mint Dávid Ferenc s ezért nem tudta megérteni és követni Dávidot. Talán féltékeny is volt Dávidra. Ő szeretett volna az unitárius egyház megalapítója lenni, természetesen nem vette észre, hogy ő csak „fél” unitárius meggyőződéssel rendelkezik. Blandrata humanista volt, mint Erazmus. Orvos, aki szerette az életet. 1571-ben, midőn az unitáriusoktól külön utakon kezdett haladni, mikor a Dávid Ferenc barátsága már nem volt előnyös, 56 éves volt. Ebben a korban a legtöbb ember már nem szeret kockázatos vállalkozást folytatni. Blandrata nem szeretett volna a menekülés, hontalanság keserű kenyerét enni, amint annyiszor tette. Öreg korára megalkuvó ember lett. Kár, hogy Dávid Ferencsel nem tudott megalkudni, hiszen az orthodoxia szemében az ő hittana is annyira eretnek és üldözött tan volt, mint a Dávid Ferencé. Neki, aki az inquizíció elől sikeresen elmenekült, nem lett volna szabad vádlóul fellépni Dávid Ferencsel szemben. Ám harcolt volna vele szemben az élőlőnnek és a tollnak a fegyverével, de ne a hatalom, a megfélemlítés eszközével. Ebből is látszik, hogy az unitárizmus lényegétől mennyire távol állott. A börtön az igazságot nem öli meg, s a vértanuhalál az örök élet megdönthetetlen jele.

Blandrata öntudata végtelen kicsinyé zsugorodott össze, mikor Dávid Ferenc elítéltetését kierőszakolta. Tulajdonképpen önmagát ítélte el, mert Dávid Ferenc ezzel megdicsőült. És én mégsem mondom az unitárius ügy árulójának. Dávidot és a vele egy szellemi síkon működőket cserben hagyta, elárulta, de az egyházi szervezetért, az általa megértett hitigazságokért sokat dolgozott, sokat fáradott. Nem adta életét a nyájáért, mint a jó pásztor, hiszen a transylvániai unitáriusokat nem értette meg, nem tanulta meg a nyelvét, nem érezte a nép szive dobbanását; ő egy hideg tudós, okos diplomata volt, aki munkája és ügyessége után meggazdagodott, jó módban élt, a farsadalomban előkelő helyet vívott ki magának. Az általa elért igazságot szívesen terjesztette s azokért fáradott, de a vértanúság bizonyító áldozatát nem vállalta magára. Sikeres, okos életet élt, jót is meglehetősen sokat tett, az unitárius egyházzervezet megmaradása nagyon sokat köszönhet neki, méltó tehát, hogy halálának 350-ik évfordulóján — amely jelen év május hó 14-én volt — megemlékezzünk róla. *Benczédi Pál.*

Dr. Iván László
1900—1938.

Ismét egy derékban kettétört életpálya szomoru véghatáránál kell a csalódás keserű könnyeit hullatnunk. Mennyi szép remény hervadt el az Iván László korai halálával! Nemcsak az ifjuság lelki világát vezette a vallás mélységei felé, hanem irodalmi téren is gazdag tanulmányai és mély vallásos érzésével irányt jelölt és új útra mutatott. Lánggal lobogó lelkét bizonyos szent elégedetlenség töltötte el a multtal és jelennel szemben s ezek helyett profétai ihlettel egy szebb, tisztább és mélyebb vallásosság útjait készítette elő. Milyen bátran és kifejezően tudta írásaiban ostorozni a rideg rácionálizmust és a felszíneskedő látszatkereszténységet! Mivel állandóan az emberi lélek mélységeiben járt s a vallásnak hajszálfínomságu gyökérszárait kereszte: ezért sokan kétségbe vonták unitárius voltát s miszticizmussal vádolták. Azonban az ő miszticizmusa egy pillanatra sem lépte át azt a mértéket, amelynek ott kell élnie minden hívő ember lelkében, bár milyen felekezethez tartozzék.

Az eszményekért rajongó lelke a róm. kat. egyházból még fiatalon hozta át miközénk, mert érezte, hogy itt inkább megtalálja azt a szabadságot, amelynek légkörében szárnyaló lelke életföltételeit megtalálja. Ő e szabadsággal soha vissza nem élt, de hősiesen küzdött mindennel és mindenkivel, ha nemes eszményeit valahol támadás érte vagy azokat elhomályosítani akarták. Istenországának harcos munkásai közé tartozott.

Ebből a mélyenérző, de magasan szárnyaló lélekből fakadtak azok a szép tanulmányok és filozófiai elmélkedések, amelyekkel egészséges korában folyóiratunkat olyan gyakran felkereste, s amelyek maradandó emléket biztosítanak számára egyházi irodalmunkban. Ezzel a lélekkel szerkesztette éveken keresztül a budapesti „Unitárius Értesítőt,” ezzel indította meg a „Ma vallása” című füzet sorozatot és ezzel szöött sok más nagyratörő tervet vallási és egyházi életünk föllendíté-